

متن پیاده سازی شده جلسه شصت و نهم خارج فقه القضا 25 بهمن 1399

بسم الله الرحمن الرحيم

مسأله ی دهم: هیئت منصفه و سیستم قضایی اسلام

هیئت منصفه ی مطبوعات یا جرائم سیاسی. این هیئت از نیمه ی دوم قرن سیزدهم مطرح شد، سال های حدود 1287 به این طرف. و علی رقم این که پرسش های شرعی و فقهی در اطرافش وجود دارد اما از آن کمتر گفتگوی فقهی شده است. آیا هیئت منصفه کار قضایی می کند؟ آیا نظر اعضای هیئت منصفه لازم الاتباع است؟ آیا اعضای هیئت منصفه باید شرایط قاضی را داشته باشند؟ اگر گفتیم بله، این بحث هم مطرح می شود که اعتبار دارد یا نه. آیا هیئت منصفه معادلی قبلا داشته است یا نه؟ چنانکه برخی گفته اند هیئت منصفه یک پدیده ی جدید غربی است که از قرن هیجدهم از انگلستان شروع شد و بعد به سایر کشورها سرایت کرد و در دوران مشروطه وارد کشور ما شد.

هیئت منصفه را آقایان گفته اند به انقلاب مشروطه برمی گردد، در سال 1287 و در متمم قانون اساسی مشروطه، در ماده ی 79، اینطور آمده است: در مورد تقصیرات سیاسی و مطبوعات هیئت منصفین در محاکم حاضر خواهند بود، در مورد تقصیرات سیاسی (امروزه می گویند جرائم سیاسی) و مطبوعات یعنی اگر یک رجل سیاسی که مثلا متهم به اقدام علیه نظام است، جرم سیاسی دارد، یا به عنوان گروهک او را گرفته اند این می شود تقصیرات سیاسی یا مطبوعات، به عنوان جرم مطبوعاتی مطلبی را گفته است که نظم اجتماعی را به هم زده است یا تحریک کننده بوده است، اختلاف برانگیز بوده است. حرکتی کرده که جرم است. وقتی مطبوعات را عطف بر سیاسی می کند لازم نیست جرم مطبوعات جرم سیاسی باشد. جرم مطبوعات ممکن است سیاسی باشد و ممکن است نباشد. مثلا اگر مطبوعات یک تهمت را به یک شخصی زد که او یک فرد سیاسی هم نبود. می گوید: در مورد تقصیرات سیاسی و مطبوعاتی هیئت منصفین در محاکم حاضر می شوند. حال اگر فکر کنید که قانون گزار که این را نوشت بعد آمد به جزئیات هیئت منصفه پرداخت مثل شرایط اعضا و ... اشتباه می کنید و ظاهرا به این جزئیات پرداخته نشده و فقط همین تکه در قانون آمده است.

در این جا بحث از غیر از تقصیرات سیاسی و مطبوعاتی نیست فرض کنید اگر یک دعوای کلان اقتصادی است یا یک باند کشتار یا باند فحشا یا باندهایی که مواد مخدر جابجا می کنند، دادگاه این ها دیگر هیئت منصفه ندارد چون نه تقصیرات سیاسی است و نه مطبوعاتی.

مطبوعات آیا مثل امروزه شامل رسانه و فضای مجازی هم می شود؟ در آن زمان نبوده ولی حالا که هست تکلیف چیست؟

پیشینه ی هیئت منصفه

سال 1301، تقریبا صد سال قبل، قانون مجازات عمومی راجع به هیئت منصفه، 1304 قانون محاکمه ی وزرا و هیئت منصفه، 1307 باز قانون هیئت منصفه، تا 1310، 1315 لایحه ی قانونی مطبوعات مصوب 1331 که 1334 هم اصلاحیه خورد و آن لایحه ی قانونی مطبوعات بعد از انقلاب هم خیلی متأثر از همین لایحه ی 1331 و 1334 است، یک مرتبه می شود لایحه ی قانونی مطبوعات یعنی بحث جرم سیاسی مقداری جابجا می شود. بعد از انقلاب لایحه ی قانونی مطبوعات در مواد 30 تا 38 این قانون که برای 1331 بود به تصویب شورای انقلاب می رسد. در سال 58 اصل 168 قانون اساسی وارد صحنه می شود، عبارت این است: رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است. و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت

می گیرد. پس برد در جرائم سیاسی و مطبوعاتی، علنی هم کرد، در خیلی موارد که هیئت منصفه مطرح می شد می گفتند چون نمی خواهیم غیر علنی باشد، این علنی بودن را قید توضیحی قرار می دادند برای هیئت منصفه نه قید احترازی. علنی بودن یعنی هیئت منصفه و هیئت منصفه یعنی علنی بودن. معمولاً در کشورهای با سیاست های شفاف، تا حدودی روشن، اصراری نیست که جرائم سیاسی و مطبوعاتی غیر علنی باشد. در سال 1360 یک مرحله داریم، در سال 1379 اصلاح می شود قانون مطبوعاتی که در قبل بود و از ماده ی 36 تا 44 قانون مطبوعات به هیئت منصفه می پردازد. چون هیئت منصفه بخشی از ورودی های قانون مطبوعات بوده. در سال 1382 برای اولین بار قانونی با عنوان قانون هیئت منصفه به مجلس می رود. به مجلس می رود و شورای نگهبان هم تأیید می کند. یعنی این قانون را موافق شرع دیده است. ولی جالب است که خیلی از قوانین ما در مجلس تصویب می شود، شورای نگهبان هم می رود ولی از آن جایی که در این قانون پیش بینی شده بود هیئت منصفه به قید قرعه و از بین یک گروه 500 نفره ی عمومی اجرا شود، اجرای قانون مستلزم ایجاد تشکیلات خاص، تأمین بودجه بود از این جهت این قانون هیچ گاه امکان اجرا پیدا نکرد چون زیرساخت هایش آماده نبود.

تا سال 1387 نمایندگان مجلس گفتند این قانون را رها کنید و این قانون را لغو کردند و گفتند برگردد به همان مقررات قانون مطبوعات قبلی و تا الآن هم همان قانون از حیث نحوه ی شرائط و کیفیت اجرا و ... مجرا است.

یک پیشینه ای از هیئت منصفه به دستمان آمد

چیستی هیئت منصفه، فعالیت، شرائط اعضا و ...

برخی گفته اند هیئت منصفه گروهی غیر رسمی است که موقع رسیدگی دادگاه های کیفری در پاره ای از جرم ها با محکمه همکاری می کنند. آقای لنگرودی در مبسوطش اینطور گفته است.

گروهی غیر رسمی یعنی چه؟ یعنی جزو کادر قضایی نیستند؟ از قوه ی قضائیه مثلا حقوق نمی گیرند؟ یا غیر رسمی یعنی غیر رسمی؟ یعنی همینجوری؟ تعریف تعریف موفقی نیست ولی چاره ای هم نیست و به هر حال یک چیزهایی به دست انسان می دهد. یک عده که می آیند در دادگاه و آن جا حضور پیدا می کنند و همکاری می کنند، همکاری می کنند یعنی چه؟ یعنی رأی می دهند و رأیشان هم به حساب می آید؟ یا مثلاً مراقب هستند که قاضی نلغزد؟ یا ممکن است قاضی را توجیه کنند، راه حلی پیش پایش بگذارند، با قاضی همکاری مشورتی داشته باشند و به او مشورت بدهند؟

کاری که آقای لنگرودی کرد این بود که گفت در پاره ای از جرم ها و نکفت جرم های سیاسی، مطبوعاتی یا حتی غیر از این ها، قدر مسلمش سیاسی مطبوعاتی است اما برخی اوقات جرم های سنگینی است بدون این که سیاسی مطبوعاتی باشد.

برخی هم اینطور گفته اند: برخی از اصحابی هستند که سوگند می خورند که در یک دادگاه حضور پیدا کنند برای پیدا کردن واقعیت در یک مسأله ی قضایی یا برای تعیین مجازات یا قضاوت.

تعیین یعنی تعیین مشورتی یا تعیین قضایی به طوری که قاضی بشود یک رأی و این ها هم بشوند یک رأی؟ قاعدتاً اینطور مراد نیست.

الحمد لله رب العالمین